

OGAHYIY IJODIGA BIR NAZAR

Rahimullah Magidi

Afg'oniston fuqarolarini o'qitish ta'lim markazi o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 4-guruh talabasi

Anotatsiya: *Ushbu maqolada Ogahiyning hayot yo'li, uning siyosiy faoliyati va ijodi haqida ma'lumotlar keltirildi. Ogahiyning ijodi o'zbek adabiyotiga o'ziga xos hissa qo'sha oldi. Ayniqsa boshqa tillardan tarjima qilgan asarlari ham bizning adabiy merosimizni boyitdi.*

Kalit so'zlar: *Devon, qo'lyozmalar, madrasa, tarix, monografiya, nazm, miroblik.*

Bizning tarixi buyuk diyorimiz ya'ni O'zbekiston qadimdan ilm-fan rivojlanishining o'choqlaridan biri, buyuk allomalar yetishib chiqqan davlatdir. Bobolarimiz ilm-fan uchun qoldirgan merosi nafaqat Osiyoda balki Yevropada ham yaqingacha va kerak bo'lsa hozirgi kunda ham ma'lum sohalarda qo'llanma sifatida foydalaniladi. Bu esa tabiiyki, biz yosh avlodni, umuman aholimiz, jamiyatimizni o'z tariximizga nisbatan g'urur tuyishimizga xizmat qiladi. Ana shunday buyuk allomalarimizdan o'z davrida hamda bugungi kunda qoldirgan ijodiy merosi o'z o'rniga ega bo'lgan Muhammad Rizo Ogahiydir. Ogahiy Xorazm diyorida to'g'ri tarixchi, talantli shoir va tarjimon bo'lgan. Hayoti, ijodi va boy ilmiy merosi haligacha tarixchilarimiz va adabiyotchilarimiz tomonidan o'rganilmoqda. O'rta Osiyo, jumladan O'zbekiston xalqlari tarixini o'rganishda va yoritishda Ogahiy tomonidan yozilgan tarixiy asarlar va o'zbek tiliga qilingan tarjimalarning ahamiyati nihoyatda katta. O'z ustoz Munisning ishini davom ettirgan holda tarix fani xazinasini va o'zbek adabiyotini yangi asarlar bilan boyitdi, rivojlantirdi va unga salmoqli hissa qo'shdi. U kishi 1809-yilning 17-dekabrida Xiva shahri yaqinidagi Qiyot qishlog'ida mirob oilasida dunyoga kelgan. Bu davrda Xorazmda Chingiz avlodining qoldiqlari soxta Abulg'ozilar davlat sahnasidan chetlatilib, hukmronlik uzil-kesil mahalliy qo'ng'iroq urug' sulolasi vakillarining qo'lga o'tgan, siyosiy va iqtisodiy hayot o'tgan davrlarga nisbatan tartibga tushib qolgan edi. Bu haqida Munis shunday deb yozadi: "Bu yil 1224 mohi mazkur, ya'ni zulka'daning o'rnida, shanba kuni Erniyozbekka kim, faqirning inisidur, xazrati bahibal atoyot bir farzandi arjumand va valadi saodat payvand ato qildi. Ul M. Rizobekka mavsum bo'di". O'zi devonining muqaddimasida o'zining hayoti va ijodi haqida quyidagilarni yozib qoldirgan: "Maqsadsizlik maydonida avora, malolat va malomatga uchragan Muhammad Rizo al mulaqqab bil Ogahiy o'z boshidan o'tgan sarguzashtlarimni va ahvolimni quyidagicha bayon etganman. Mening ota-bobolarim Xorazm sultonlarining amirlaridan va yuz nomli o'zbek toifasidan miroblik mansabiga yetishganlardandir". Muhammad Rizo 12yoshida, 1821-yildan madrasa ta'limini ola boshlaydi. 1826-yildanoq sipohiylik-harbiy xizmatda bo'lgan

davridayoq elga shoir bo'lib tanilgan, Xiva adabiy muhitida tilga tushgan edi. Keyin xon saroyida mirza bo'lib ishlay boshladi. Ogahiyning uyi Ko'hna Arkdan taxminan 5–6 chaqirim masofada, Qiyot qishlog'ining Xiva-Qo'shko'pir yo'lining chap tarafida. Shoirning “uy-muzeyi” joylashgan bu hovli “Ogahiy bog'i” deb ataladi. Mana shu bog'da hazratning o'z qo'llari bilan ekkan tut mana qariyb chorak asr kam 200 yildan beri yashab hosil berayapti. Ogahiyning siyosiy faoliyatiga to'xtalsak, u 1268 (1851–1852) yili Muhammad Amin tomonidan o'z iltimosiga ko'ra bu vazifasidan ozod etiladi. Bu to'g'rida uning o'zi bunday yozadi: “Faqirkim ba'zi kasal sababidin ul hazrat bila yurub, safar qilmoqdin ma'zur erdim, bu jihatdin o'z iltimosim mujibi bila safardin maof tutub, Sanai 1268da to'nkuz yili muharram oyining o'n to'qqizida juma kechasi amakizodam Muhammad Karimbekni o'rnimga miroblig' mansabiga mansub etib, sarafrozlig va komyoblig' yetkurdilar”. Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik institutining qo'lyozmalar fondida Ogahiyning 2 nusxa qo'lyozma devona saqlanmoqda. Devonlar qisqacha so'z boshi bilan boshlanib Ogahiy unda o'z hayoti va ijodi haqida yozadi. So'ngra uning g'zallari berilgan. Biz bu devon bilan tanishar ekanmiz, shoirning ayniqsa lirik she'rlar yozishga qiziqqanligi ko'zga tashlanadi, devonda muhabbat lirikasiga oid she'rlar katta o'rin egallaydi. Qator badiiy asarlarni o'zbek tiliga tarjima qilish yo'li bilan ham o'zbek adabiyotini boyitdi. U mashhur shoir Muslihiddin Sa'diy Sheroziyning “Guliston” nomli asarini, buyuk tojik shoiri Abdurahmon Jomiyning “Yusuf va Zulayho” dostonini, ozarbayjon adabiyotining klassigi Nizomiy Ganjaviyning mashhur “Xamsa” sidan “Xafti paykar” dostonini tarjima qilgan. Tarixiy asarlardan tarjimalari sifatida Hindiston podshohlaridan Muhammadshoh Avrangzeb zamonida yashagn olim Muhammad Vorisning “Zubdatul hikoyot” nomli asarini fors tilidan o'zbek tiliga tarjima qilgan. Bundan ko'rinadiki, shoir fors tilini ham mukkamal darajada bilgan. Sabab tilni mukammal bilmay turib undan asar tarjima qilish murakkab ushdir. Ogahiyning barcha she'rlarida ijtimoiy-hayotiy mavzu bosh mezon qilib olingan. Xalqning ijtimoiy holati bilan qiziqqan holda uning uchun jon kuydirib, elning farovon yashashligi uchun ko'p islohotlar o'tkazilishida bosh-qosh bo'ldilar, aynan siyosiy faoliyati miroblik bilan bog'liq bo'lganligi bois. Ana shu jonkuyarlikni biz shoirning “Qish” g'azalida ham yaqqol ko'rishimiz mumkin. O'zi har tomonlama o'ylab qaraganimizda, bizning otabobolarimiz kim bo'lishidan qat'iy nazar avvalambor xalq xizmati uchun qo'ldan kelganicha harakat qilishgan. Ogahiyning hayot yo'li 8 nafar xon hukmronligi davrida o'tdi. Ogahiyning ogohlikka da'vat borasidagi bitiklari hozir-javobligi bilan e'tiborimizni tortadi. Ularning bosh mezoni voqiflik tuyg'usdir. Aynan adib nomining Ogahiy ekanligi ham bejizga emasdir balki. Bilhaq, nazm gulshanining turli janrlarida ijod qilgan holdagi rang-baranglik nurli tong kabi hamisha dillarga orom, mavjli ummon kabi isyonkor tuyg'u, “ikki jahon”ni anglashda ham dunyoviy, ham ilohiy ruhiyatning benazir talqinidan masrurlik kelib turadi. Bobomiz harflar orqali ajoyib obrazlar yaratishi, misralar uyg'unligida musavvirona siymolar tasvirlarini yaratishi uning o'ta bilimdonligidan, so'z sehriga mas'uliyat bilan yondashish shaydolidan

nishonadir. Ana shunday katta meros qoldirgan shaxsning har tomonlama o'rganilishi, ijodining jamiyatga tatbiq etilishi, keyingi avlodga yetkazilishi ma'lum darajada bizning universitet talabalariga ham bog'liq, chunki poytaxtimizdagi "Adiblar xiyoboni"da joylashgan Muhammad Rizo Ogahiy haykali universitetimizga biriktirilgan va biz uning oldida tez-tez keng omma bilan uchrashuvlar, badiiy kechalar tashkillashtirib turamiz. Bu bilan ma'lum ma'noda bobomizning ijodi bilan xalqni tanishtirish yo'lidagi qilayotgan islohotlarga o'z hissamizni qo'shib, bu borada o'ylangan maqsadlarga erishamiz deb o'ylayman. Zero, tarixi va kelajagi buyuk davlatning farzandlarimiz. Adabiyot: «Munis, Ogahiy va Bayoniyning tarixiy asarlari»; Q. Munirov. Muhammadrizo Ogahiy»; Komil Avaz; Sarv Qomat Ko'rmisham»; Ogahiy; uz.m.wikipedia.org; Zubdatul tavorix»; Ogahiy.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Юлчиева, Ё. У. Muhammad Rizo Ogahiy ijodiga bir nazar
2. Ё. У. Юлчиева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2021.
3. URL: <https://moluch.ru/archive/350/78766/> (дата обращения: 10.02.2023).